

Сећања Стојана Стојковића, јунака одбране отаџбине

КАД ДЕЛО ПОСТАНЕ СПОМЕНИК

Захваљујући храбрости двадесетогодишњег војника на одслужењу војног рока, у борбама код села Гламочелъ августа 1998. године сачуван је тенк и спасени су животи двојице чланова посаде

Пише Александар ПЕТРОВИЋ

Први пројектил пада два метара испред тенка. Капетан Жељко Мартиновић командује: „Возач, 10 метара напред!” Стојан Стојковић, возач тенка Т-55, одлучно газује педалу гаса. Други пројектил пребацује тенк командира 3. тенковске чете, оклопног батаљона 549. моторизоване бригаде Војске Југославије. „Још 30 метара напред!” Стојковић извршава. Противоклопна заседа албанских терориста на прилазу селу Гламочелъ поново промашује.

Тог 11. августа 1998. војник на редовном одслужењу војног рока Стојан Стојковић иза себе има тек 20 година, а пред собом неизвесну будућност која се цинично помаља кроз замућено стакло перископа. У породичном дому подно Шар-планине за његов живот тих дана стрепе родитељи, сестра и двојица браће.

У лесковачкој касарни „Војвода Радомир Путник”, на месту где је пре 23 године пала НАТО бомба, данас стоји спомен-обележје свим погинулим припадницима Војске и Полиције у зони одговорности 549. моторизоване бригаде. На постаменту у облику квадрата је тенк Т-55. Упућени кажу – потпуно исправан, сутра би могао да крене. Управо за командама тог тенка био је Стојан Стојковић пред селом Гламочелъ када је четврти противоклопни пројектил ударио у куполу, неколико центиметара испод отвора митраљеза ПКТ и одузео живот младом капетану Мартиновићу.

СВЕДОК СМРТИ И ЈУНАШТВА

Непуних осам месеци раније, у касарни у Вршцу, породица са поносом

Официри су чинили да ми будемо такви какви смо. Били су као наши родитељи. Кажу ми неки од њих, сада, после много година „ми смо се плашили више него ви, али то нисмо показивали”. Није се то видело. Били су... баш прави официри. Мирни, јаки, неустрашиви!

гледа Стојана који се чашћу и животом заклиње да ће бранити отаџбину. Стојковићима је униформа светиња. Потомци су солунских ратника. Крв су пролили и у Другом светском рату – деда је страдао од руке балиста. Голорук, на њиви. И Стојан у зло доба обува цокуле. Крајем 1997. године Косово и Метохија је већ увелико попримте сукоба такозване ОВК са снагама Војске и Полиције. Годину касније, ситуација ескалира.

– Обука у Вршцу била је убрзана. Знало се шта се спрема. Требало је ту и да останем, али сам се је побунио, јер сам „одоздо” (са КиМ), па су ме послали у Призрен. Казнена касарна, кажу. Шта ћеш...

Касарну је напустио 5. марта, на дан када је у борбама са полицијским снагама ликвидан тадашњи вођа терористичких формација на Косову и Метохији Адем Јашари. Недуго затим, на друму надомак Ђаковице, албански пројектил погађа кабину „праге” у маршевској колони, неколико десетина метара испред Стојановог тенка и разноси је у парампарчад. Он тада први пут гледа погинутију својих другова. Од тога дана па до завршетка војног рока 17. децем-

бра 1998. учествоваће у борбеним дејствима које је изводила 549. моторизована бригада Војске Југославије и биће сведок смрти и јунаштва.

– Оно чега се сећам, што сам успео да запишем, да забележим, био сам у 74 села где су се водиле борбе. То је мој крај, ја живим близу, ту ми је фа-

милија... Знао сам, ако (Албанци) прођу, шта ове моје чека...

ИЛИЈИН ДАН

Стојан Стојковић је, са већином житеља Варош Села код Урошевца окупљеним у дворишту његове породичне куће, 11. јуна 1999. гледао како тадашњи председник СРЈ са телевизијског екрана грађанима честита мир.

Колона креће. У кабини Стојановог камиона су мајка и десетогодишњи брат. Пут кружи око села километар и по и сече пругу на педесетак метара ваздушном линијом од њихове куће. На том месту Стојан последњи пут види породични дом кога, у том тренутку, већ обавијају пламен и дим.

И док су се многи истински радовали свршетку бомбардовања, бројни козовско-метохијски Срби морали су за Војском која се повлачила ка северу.

– Одједном у том метежу чујем како тетка виче да је ОВК одвео мог брата Илију и ујака. ОВК је већ био у селу, чим је објављено да се наша војска повлачи.

Пада одлука да неколико мушкараца оде код једног комшије Албанца и са њим покуша да договори услове за ослобађање најрођенијих.

– Рекао ми је тај комшија „пођи у Старо Село, тамо ће да те сачекају и да ти доведу брата и ујака, али мора све оружје које имаш да им даш”.

Колона креће. У кабини Стојановог камиона су мајка и десетогодишњи брат. Пут кружи око села километар и по и сече пругу на педесетак метара ваздушном линијом од њихове куће. На том месту Стојан последњи пут види породични дом кога, у том тренутку, већ обавија пламен и дим.

Кућу Стојковића Албанци су прву запалили у Варош Селу.

– Возим, а аутоматска пушка ми у крилу. Преко ње пешкир. Метак је у цеви. Размишљам, жив се предати нећу. Код католичке цркве у Урошевцу заустављају ме двојица. Препознајем комшије Бекима и Алију. Један је мало старији, други мојих година. Знам их. Добри људи. Честити. Оклевам, да ли да станем или не... Виче један „стани, да ти кажем нешто за Илију”. Кад чух „Илија”, стадох. Колона наставља без нас. Каже један „Стојане, да ми даш то, то, то...”, набраја све оружје које имам. Све су знали! Траже и пушку што ми је у крилу. Размишљам, можда нас све побију, можда се кућа затре. Опет мислим, шта ће ми живот ако ми убију Илију. Отварам камион, скидам оквир, вадим метак из цеви. Не дам да ме убију с мој метак!

Албанци узимају наоружање и саопштавају Стојану да ће му брата и ујака довести у Старо Село. У том месту убрзо ће се састати више колона житеља српских села из околине Урошевца на путу за централну Србију.

У Старом Селу, на чистини, одакле пуца поглед на пут Приштина >

СПОМЕН-ОБЕЛЕЖЈЕ У ЛЕСКОВЦУ

Спомен-обележје припадницима Војске и Полиције који су 1998. и 1999. године погинули у борбама са албанским терористима и снагама НАТО-а у зони одговорности 549. моторизоване бригаде откривено је 6. јуна у лесковачкој касарни „Војвода Петар Бојовић”. Меморијал је изграђен на иницијативу удружења грађана Херојска 549. моторизована бригада „Цар Душан Силни” и уз подршку Министарства одбране и Војске Србије. Свечаности су присуствовали заменик команданта Копнене војске генерал-мајор Слађан Стаменковић, градоначелник Лесковца Горан Цветановић, државни секретар у Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Миодраг Капор, епископ нишки господин Арсеније, ветерани 549. моторизоване бригаде и Полиције, чланови породица погинулих, представници Министарства одбране и Војске Србије, МУП-а и бројни грађани који су тим поводом желели да одају пошту браниоцима отаџбине.

Спомен-обележје открили су ратни командант 549. моторизоване бригаде генерал-мајор у пензији Божидар Делић и власник компаније „Крупник” Милан Симовић, који је финансирао пројектовање и изградњу.

Обраћајући се породицама погинулих хероја, генерал у пензији Божидар Делић рекао је да је окупљање организовано пре свега да би се указала част породицама палих сабораца.

– Поштоване породице наших погинулих сабораца, сви смо ми данас овде због вас. Да вам покажемо да, иако су прошле 23 године, ми ниједног дана нисмо заборавили своје саборце. Истина, дуго смо чекали. Постојале су чак и сумње да ли ћемо ми успети да отргнемо од заборава људе са којима смо заједно бранили нашу државу – рекао је Делић и још једном захвалио Милану Симовићу који је финансирао изградњу спомен-обележја.

Делић је захвалио Министарству одбране и Војсци Србије, Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, градоначелнику Лесковца и свима коју су својим доласком указали поштовање погинулим борцима.

Спомен-обележје састоји се од монументалног постамента на коме су исписана имена припадника свих јединица Војске и Полиције који су погинули током борбених дејстава 1998. и 1999. године у зони одговорности 549. механизоване бригаде, а која је обухватала територије општина Призрен, Ораховац, Сува Река, Ђаковица и Гора. На врху постамента постављен је тенк Т-55, у коме је 11. августа 1998. у борби са албанским терористима погинуо командир 3. чете оклопног батаљона 549. моторизоване бригаде капетан Жељко Мартиновић.

▲
На церемонији откривања спомен-обележја његовим погинулим саборцима, 6. јуна 2022. у Лесковцу, ратни командант 549. моторизоване бригаде генерал-мајор у пензији Божидар Делић уручио му је признање

Стојан Стојковић, неустрашиви тенкиста, одазвао се позиву да са читаоцима магазина „Одбрана” подели причу која заслужује дивљење и памћење. Пред њим је током разговора стајала спомен-књига „Јунаци отаџбине”, поклон Редакције, у којој се налазе имена припадника Војске и Полиције погинулих у борбама са терористима ОВК и током агресије НАТО-а.

– Скопље, Стојан уочава онај исти црвени аутомобил који га је зауставио у Урошевцу. Обузима га краткотрајна радост. Онда схвата да из возила Албанци изводе само његовог ујака. Илије нема. Услов за ослобађање брата је да им и Стојанов ујак преда сво наоружање које је у том тренутку поседовала његова породица и да се са њима врати по Илију. Опет стрепња.

– Прође неко време, кад ето, опет онај црвени ауто. Илија излази. Жене плачу. Он пролази кроз масу, само мене гледа. Ништа не проговара. Хоћеш нешто да попијеш – хоћу...

КАПЕТАНОВ ПОГЛЕД

Тенковске посаде биране су за сваки задатак. Знано се ко шта зна и може, ко је од каквог материјала. Двадесетогодишњи момак био је вешт и неустрашив, кадар да челичну машину од безмало 37 тона учини послушном и ефикасном. Зато му се толико пута и заломило да буде за палицама „педесетпетице“ у ситуацијама које не праштају грешке.

– Официри су чинили да ми будемо такви какви смо. Били су као наши родитељи. Кажу ми неки од њих, сада, после много година „ми смо се плашили више него ви, али то нисмо показивали“. Није се то видело. Били су... баш прави официри. Мирни, јаки, неустрашиви!

Извештај о догађајима код села Гламочел 11. августа 1998. каже да је војник Стојан Стојковић одређен за возача командног тенка у 3. тенковској чети капетана Жељка Мартиновића. Борба је била тешка. Пошто 52. батаљон војне полиције није успео да на време заузме западне падине косе изнад села, борбена група коју је предводио Мартиновићев тенк, нашла се под јаком ватром и није се развила, него је остала у транспортерима. Борбено возило којим је управљао млади Стојан Стојковић остало је без пешадијске заштите.

– Прва нас је промашила. Пала је на два метра испред тенка. Дим, прашина. Капетан ми командује „10 метара напред“. Друга ракета удара тачно на место са ког смо се померили.

Прва нас је промашила. Пала је на два метра испред тенка. Дим, прашина. Капетан ми командује „10 метара напред“. Друга ракета удара тачно на место са ког смо се померили. Мислим, свака му част, зна знање!

Мислим, свака му част, зна знање! Опет команда „30 метара напред“! И опет пада иза нас! После неколико тренутака експлозија. Чујем јауке. Од ударца ми се отворио поклопац лука возача. Крв ми цури низ лице. Тражим да ми неко командује где да возим, али нема одговора. Немам куд, окрећем и гурам назад око 100 метара према кућама где су били заклон и наша војска.

Капетана Жељка Мартиновића у врат је погодио гелер откинут од радио-уређаја. Нишанција и послужилац услед снажне експлозије су тренутно ослепели и контузовани. Стојан, премда и сам у шоку, извлачи тенк на безбедно место, а затим са саборцима спушта тело командира на земљу.

– Кидам му кошуљу. Ни капи крви. Ништа! Један официр га ухвати испод руке, а Мартиновић као да у том тренутку удахну. Мислим се, добро је! Жив је!

Капетан, нажалост, није преживео. Међутим, ту вест Стојан није знао наредна два месеца.

– Био је страхан официр! Тих, смирен, али храбар! Радовао сам се да га поново видим, да се изгрлимо... Никада нећу заборавити те плаве очи. Срео сам скоро његову ћерку на свечаности откривања споменика. Она живи у Шведској. Исти његов поглед има... Рекао сам јој то.

Искушења које је тај 11. август пре 24 године донео Стојану неће се завршити евакуацијом са бојишта. Поручник Борче Вељановски добија наређење да поведе тенкисте у борбу и изврши задатак заузимања села. Међутим, возач његове „педесетпетице“ био је вичнији вожњи оклопног транспортера него тенка. Поручник Вељановски моли Стојана да буде део његове посаде. Овај пристаје и непу-

них пола сата после ситуације у којој је погођен, поново узима палице у руке и окреће машину на Гламочел. Истог дана снаге Војске Југославије и МУП-а Републике Србије заузимају снажно упориште ОВК.

ЧЕКАЛИ СМО ИХ

После завршетка војног рока, децембра 1998, Стојан Стојковић убрзо поново бива мобилисан почетком НАТО агресије. Његова јединица имала је задатак да брани оперативни правац куда се очекивала евентуална копнена инвазија на Србију.

– Ми смо желели да они дођу. Чекали смо их! Иза сваког дрвета тамо био је наш војник. Не би се добро провели!

Након потписивања Војно-техничког споразума и напуштања родног села јуна 1999, још око годину и по Стојан проводи у Србији. Затим се сели у Немачку, потом у Швајцарску. Данас живи и ради у Паризу где има своју занатску фирму.

На церемонији откривања спомен-обележја његовим погинулим саборцима, 6. јуна 2022. у Лесковцу, ратни командант 549. моторизоване бригаде генерал-мајор у пензији Божидар Делић уручио му је признање. Док је командант говорио о његовом подвигу, захваљујући коме је спасен живот двојици чланова посаде и сачуван вредан тенк, Стојан је на свечаној бини стајао смерно, скромног израза лица, држећи ћеркицу за руку. Проломио се аплауз и поклик јуначком делу.

Стојан Стојковић, неусташиви тенкиста, одазвао се позиву да са читаоцима магазина „Одбрана“ подели причу која заслужује дивљење и памћење. Пред њим је током разговора стајала спомен-књига „Јунаци отаџбине“, поклон Редакције, у којој се налазе имена припадника Војске и Полиције погинулих у борбама са терористима ОВК и током агресије НАТО-а. Листајући странице, препознао је лица својих палих другова, међу којима је и капетан Мартиновић.

Нисмо га питали да ли би, ако затраже, поново био спреман да брани Србију. Нисмо, јер знамо одговор.!

Фото: Горан Станковић и приватна архива